

มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส CULTURAL PERSPECTIVE REFLECTED THROUGH THE USE OF LANGUAGE IN THE NOVEL BUPPESANNIVAS

ธนู ทดแทนคุณ, ศุภชาติ เสถียรธนาสาร, ปิยะภา ตูวิชรานนท์, ธวัชชัย สิงห์สุภา, และรัมภ์รดา กองช้าง*

Thanu Thodthankun, Suppachat Satientanasan, Piyapa Tuvicharanon, Thawatchai Singsoopa and Rumrada Kongchang

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi

*Corresponding Author E-mail: rumrada.k@rmutsb.ac.th

Received December 15, 2023; Revised December 19, 2023; Accepted December 28, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยาย เรื่องบุพเพสันนิวาส ผู้แต่งคือ รอมแพง นามปากกาของจันทร์ยวีร์ สมปรีดา ที่สร้างให้ตัวละครมีการใช้ภาษาที่น่าสนใจ ชวนอ่าน เพราะมีความแตกต่างของภาษาที่ผู้อ่านต้องเข้าใจ ทั้งภาษาในอดีตและปัจจุบัน คณะผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์การใช้ภาษาของคนไทยในละครเรื่องบุพเพสันนิวาส เพื่อให้ทราบวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรื่อง จากการศึกษาหลักเกณฑ์การแบ่งประเภทของวัฒนธรรม รวบรวมทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาที่สะท้อนถึงวัฒนธรรม รวบรวมบทบรรยายและบทสนทนา ในละครย้อนยุคเรื่องบุพเพสันนิวาส ฉบับเต็ม วิเคราะห์กัลวิธีตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ วิเคราะห์วัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทย โดยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทวัฒนธรรมของ Nida คือ วัฒนธรรมทางนิเวศ (Ecology) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture) วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious culture) และวัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic culture) สรุปผลและนำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภาษาในเรื่องบุพเพสันนิวาส สะท้อนมุมมองทางวัฒนธรรมมีความโดดเด่นตามลำดับ อันดับแรก ได้แก่ วัฒนธรรมทางสังคม ในเรื่องโครงสร้างทางสังคมและชนชั้นวรรณะทางสังคม รองลงมาได้แก่ วัฒนธรรมทางศาสนา ในเรื่องความเชื่อในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม การเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์และเวทมนตร์คาถา และอันดับสุดท้าย ได้แก่ วัฒนธรรมทางภาษา ในเรื่องการใช้ภาพพจน์ การใช้สำนวน และการสร้างคำ ซึ่งเป็นการใช้ศัพท์สแลง คำทับศัพท์

คำสำคัญ: มุมมอง, วัฒนธรรม, นวนิยาย, บุพเพสันนิวาส

Abstract

This research has the objective to analyze the cultural perspective reflected in the use of language in the novel Buppesannivas authored by Rom Phaeng or Chanyawee Sompreeda's pseudonym, which sets the theme and determines the characters to use the interesting and remarkable language. Due to the differences in languages between the language in the past and the present that readers must understand, the researchers therefore studied and analyzed the use of language by Thai people in the drama Buppesannivas in order to know the various cultures that appear in the story. The research is done by studying the criteria for classifying culture, collecting theories and research related to the use of language that reflects culture, collecting lectures and conversations of the full version of period drama Buppesannivas, analyzing strategies according to the criteria that have been set as well as the culture of language use of Thai people by using the Nida's criteria for categorizing cultures namely: ecological culture, material culture, social culture, religious culture, and linguistic culture. The results were summarized and presented through descriptive analysis.

The research results found that the use of language in the novel Buppesannivas reflects a cultural perspective in various respects which are prominent in order respectively as follows; First of all, social culture in terms of social structure and social class; followed by religious culture which is the belief in the principles of Buddhism, belief in the law of karma and reincarnation, beliefs in astrology and magic spells and the last one is language culture in the use of images, the use of expressions, and the construction of words which is the use of slang words and transliterated words.

Keywords: Perspective, Culture, Novel, Buppesannivas

บทนำ

ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง วัฒนธรรมนั้นต้องใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ดังที่ ชนกพร อังศุวิริยะ (2559) ได้ให้ความเห็นว่า ภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และยังเป็นสิ่งสำคัญในการแยกความแตกต่างระหว่างชนชาติได้อีกทางหนึ่ง ดังนั้นการศึกษาวัฒนธรรมจากตัวบทภาษาจึงช่วยให้เราเห็นมุมมองของวัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

วรรณกรรมเรื่องบุพเพสันนิวาสเป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งคือ รอมแพง นามปากกาของจันทร์ยวีร์ สมปรีดา ได้รังสรรค์ขึ้นให้ตัวละครมีการใช้ภาษาที่น่าสนใจ ชวนอ่าน เพราะมีความแตกต่างของภาษาที่

ผู้อ่านต้องเข้าใจ ทั้งภาษาในอดีตและปัจจุบัน อีกทั้งยังพบการใช้สำนวนไทยที่นำมาประกอบในข้อความของหมิ่นสุนทรเทวา เช่น ชี้อำนาจตัวเป็นชน หรือชี้แจงตัวเป็นชน รวมทั้งมีการใช้ภาษาที่สะท้อนถึงสังคมไทยในอดีตที่มีระบบทาส คือ “ไม่มีเมตตา ข้าทาส บริวาร” จึงกล่าวได้ว่าการใช้ภาษาของตัวละครเพียงยกตัวอย่างมาหนึ่งข้อความที่ตัวละครใช้เท่านั้น ยังมีแง่มุมต่าง ๆ ให้ศึกษาได้หลายประเด็น ดังนั้นวรรณกรรมเรื่องบุพเพสันนิวาสจึงตีความประวัติศาสตร์อยุธยาคุณพระนารายณ์ ผ่านมุมมองต่าง ๆ ซึ่งเป็นการรื้อสร้าง (Reconstruction) ประวัติศาสตร์ ผ่านละครโทรทัศน์ที่นำตัวละครสมมติปะทะสังสรรค์กับตัวละครที่มีตัวตนอยู่จริงในสมัยอยุธยา แสดงลักษณะการยั่วล้อ (Parody) วัฒนธรรมประชานิยม เหตุการณ์สำคัญของบ้านเมือง รวมถึงการยั่วล้อบุคคลในสมัยอดีต ทำให้เกิดความสนุกพร้อมความรู้ มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษา จึงเป็นเรื่องน่าสนใจ ซึ่งการสื่อสารของตัวละครผ่านการใช้นี้ ก่อให้เกิดองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมไทย ซึ่งจะทำให้ผู้สนใจเข้าใจวัฒนธรรมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส เพื่อวิเคราะห์ตัวบทนวนิยายเรื่องดังกล่าว อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาการใช้ภาษาในวรรณกรรมที่ถ่ายทอดให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมไทยอย่างแยกไม่ออก

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม แนวคิด และทฤษฎีการจำแนกประเภทของวัฒนธรรม และรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ดังนี้

วัฒนธรรม

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” ไว้มากมาย สุพิศวง ธรรมพันทา (2532) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมประกอบขึ้นจากองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นนามธรรม (Abstraction) คือ ส่วนของความคิดหรือจิตใจ (Ideal or mental culture) ได้แก่ บรรทัดฐาน ค่านิยมและความเชื่อต่าง ๆ และส่วนที่เป็นรูปธรรม (Reality) คือ วัตถุ กิริยาอาการต่าง ๆ นอกจากนี้ สุพัตรา สุภาพ (2540) ได้กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรม หมายถึงมรดกทางสังคมที่มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่งที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศิลปกรรม กฎหมาย ประเพณี วิทยาการ และทุกสิ่งทุกอย่างที่คิดและทำในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม โดยแต่ละสังคมจะมีวัฒนธรรมเฉพาะของตนเอง เพราะเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละกลุ่มสังคม พจนานุกรม

ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายของคำว่า “วัฒนธรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำให้ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) กล่าวโดยสรุป คือ วัฒนธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น การประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย สถานที่ กิริยามารยาท ศาสนา ความเชื่อ ภาษา ประเพณี นาฏศิลป์ เป็นต้น

Nida (อ้างถึงใน Hymes, D. 1964) ได้แบ่งประเภทของคำทางวัฒนธรรมไว้ 5 ประเภท ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางนิเวศ (Ecology) หมายถึง ความแตกต่างของสภาพภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ ฤดูกาล สภาพอากาศ เป็นต้น
2. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยานพาหนะ เป็นต้น
3. วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture) หมายถึง โครงสร้างทางสังคม ประเพณี แบบแผนจารีตต่าง ๆ รวมไปถึงกฎหมาย
4. วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious culture) หมายถึง หลักธรรม คำสอน ความเชื่อซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละศาสนา เช่น หลักธรรมคำสอนในศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด แต่ในศาสนาคริสต์ไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้
5. วัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic culture) หมายถึง ความแตกต่างของการใช้ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวตามแต่ละพื้นที่นั้น เช่น แต่ละภาษามักมีการใช้ภาษาภาพพจน์และสำนวนที่มีความหมายแตกต่างกัน อ้างถึงและเปรียบเทียบกับสิ่งที่แตกต่างกัน

ภาษาและวัฒนธรรม

ศิริพร ปัญญาเมธิกุล (2561) กล่าวว่า ภาษาและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์ต่อกัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ภาษาเป็นเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรม เพราะการเรียนรู้วัฒนธรรมต้องผ่านภาษา ถ้าไม่มีภาษา วัฒนธรรมจะเจริญงอกงามได้ยาก ส่วนวัฒนธรรมเป็นหลักสำคัญในการช่วยให้ภาษาเกิดระบบ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ ซึ่งสามารถสรุปความสัมพันธ์ของภาษากับวัฒนธรรมได้ ดังนี้

1. ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ภาษาช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร
2. ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม เพื่อเป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังได้รับทราบและเข้าใจหลักการต่าง ๆ
3. ภาษาเป็นสัญลักษณ์แสดงความเจริญของมนุษย์
4. ภาษาเป็นเครื่องมือในการสั่งสอนและสั่งสมภูมิปัญญาของสมาชิกในแต่ละสังคม
5. ภาษาเป็นเครื่องมือสะท้อนภาพวัฒนธรรมในอดีตให้แก่คนรุ่นหลัง โดยอาจสอดแทรกในวรรณคดี วรรณกรรมต่าง ๆ เช่น เรื่องการแต่งกาย ประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

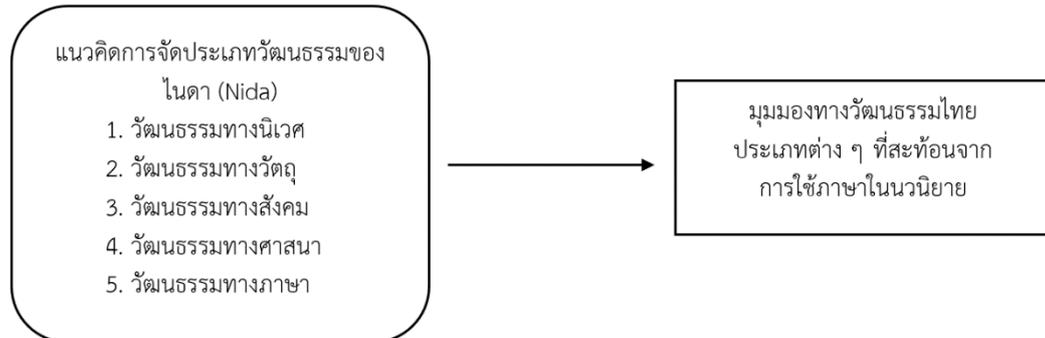
นวนิยายเรื่อง บุพเพสันนิวาส

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับนวนิยายเรื่อง บุพเพสันนิวาส พบว่ามีการศึกษาในหลายแง่มุม ดังนี้ สุมาลี พลขุนทรัพย์ (2560) ศึกษาเรื่อง “ลีลาภาษาของรอมแพง ในนวนิยายเรื่อง บุพเพสันนิวาส” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลีลาการใช้ภาษาของรอมแพง ในด้านการใช้คำ การใช้โวหาร ภาพพจน์ และการใช้สำนวนไทย วรณญา อัจฉริยบดี (2561) ศึกษาเรื่อง “การตีความฉาก ตลาดในฐานะพื้นที่จากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่องบุพเพสันนิวาส” โดยใช้แนวคิดเรื่อง “พื้นที่” ในการแสดงออกและการเสนอภาพพื้นที่ ส่วนดิษยพรรณ ศรีบุญเรือง และ สุทธภา อินทรศิลป์ (2562) ศึกษาเรื่อง “ภาพความเป็นชายจากการสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ของรอมแพง” โดยมุ่งศึกษาเฉพาะตัวละครเอกฝ่ายชายคือพระศรีวิสารสุนทร และสรรัตน์ จีรบวรวิสุทธิ์ (2562) ศึกษาเรื่อง “สุนทรียทัศน์ของผู้ชมชาวจีนที่มีต่อละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาส” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสุนทรียทัศน์ของผู้ชมชาวจีนที่มีต่อละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาส และเพื่ออธิบายอิทธิพลของสุนทรียทัศน์จากละครโทรทัศน์เรื่องบุพเพสันนิวาสที่มีต่อผู้ชมชาวจีน สรรัตน์ จีรบวรวิสุทธิ์ (2562) ยังศึกษาเรื่อง “จินตนาการเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา ครึ่งบ้านเมืองดี ในละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาส” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจินตนาการเกี่ยวกับอดีตในยุคกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองในละครเรื่องบุพเพสันนิวาส และเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ในสังคมไทยยุคปัจจุบันซึ่งเป็นผลมาจากจินตนาการเกี่ยวกับอดีตยุคกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองในละครเรื่องบุพเพสันนิวาส นอกจากนี้ เทวากร คำสัตย์ (2563) ศึกษาเรื่อง “บุพเพสันนิวาส : ภาพสะท้อนด้านการถ่ายทอดข้อมูลทางวัฒนธรรม” โดยศึกษาภาพสะท้อนด้านการถ่ายทอดข้อมูลทางวัฒนธรรมในนวนิยาย เรื่อง “บุพเพสันนิวาส” ของรอมแพง กฤติญา กวีจารุกรณ์ (2563) ศึกษาเรื่อง “การเปรียบเทียบบทละครโทรทัศน์กับการผลิตสู่การออกอากาศ กรณีศึกษา : ละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาส” มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบบทละครโทรทัศน์เรื่องบุพเพสันนิวาส ตอนที่ 1 (ต้นฉบับ ร่างที่ 7) ซึ่งศัลยา สุขะนิวัตต์ เป็นผู้เขียนบท กับละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาสที่ผลิตออกอากาศตอนที่ 1 โดยการชมย้อนหลังจากสื่ออินเทอร์เน็ต มุ่งวิเคราะห์เปรียบเทียบในเรื่องของฉาก ตัวละคร และบทสนทนา และลักขณา รุ่งโรจน์ (2565) ได้ศึกษากลวิธีการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งในละครย้อนยุค เรื่อง บุพเพสันนิวาส และศึกษาวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา

จากการศึกษาคณะผู้วิจัยพบว่า มีเพียงเทวากร คำสัตย์ (2563) ที่ศึกษาภาพสะท้อนด้านการถ่ายทอดข้อมูลทางวัฒนธรรม และ ลักขณา รุ่งโรจน์ (2565) ที่วัตถุประสงค์ข้อหนึ่งศึกษาวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ยังไม่มีการศึกษามุมมองทางวัฒนธรรม โดยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทของคำทางวัฒนธรรมของ Nida คณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส โดยใช้เกณฑ์ของ Nida เพื่อให้ศึกษาวัฒนธรรมไทยได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดทฤษฎี โดยมีรายละเอียดดังนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาวิเคราะห์มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส โดยเก็บข้อมูลจากนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ฉบับเต็ม ของผู้แต่ง รอมแพง จำนวนทั้งสิ้น 28 ตอน

การวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ในขั้นที่ 1 ผู้วิจัยศึกษาการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส แบ่งได้เป็น 3 หัวข้อย่อย คือ 1) การใช้คำ 2) การใช้สำนวน และ 3) การใช้โวหารภาพพจน์ จากนั้นผู้วิจัยนำผลการศึกษาดังกล่าวมาวิเคราะห์ในขั้นที่ 2 วิเคราะห์มุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ซึ่งในบทความวิจัยฉบับนี้ คณะผู้วิจัยจะนำเสนอเฉพาะผลการศึกษาในขั้นที่ 2 เท่านั้น โดยใช้เกณฑ์การแบ่งประเภทวัฒนธรรมของไนดา Nida (อ้างอิงใน Hymes, D., 1964) ทั้ง 5 ประเภท คือ 1) วัฒนธรรมทางนิเวศ (Ecology) 2) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) 3) วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture) 4) วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious culture) และ 5) วัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic culture) จากนั้นนำมาอภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาส โดยแบ่งเป็น 5 ประเภทตามแนวคิดการแบ่งประเภทวัฒนธรรมของไนดา Nida (อ้างอิงใน Hymes, D., 1964) รายละเอียดมีดังนี้

1. วัฒนธรรมทางนิเวศ (Ecology)

วัฒนธรรมทางนิเวศ (Ecology) หมายถึง ความแตกต่างของสภาพภูมิศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ เช่น ภูมิประเทศ ฤดูกาล สภาพอากาศ เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาส ที่สะท้อนวัฒนธรรมทางนิเวศ 2 ประเภท ดังนี้

1.1 วัฒนธรรมเกี่ยวกับภูมิประเทศ

ตัวอย่างที่ 1

“หากมีนายเอียงนี้ให้ข้าขึ้นเขาลงห้วยที่ได้ก็บอกมาเถิดจ้กรับใช้มิให้อนาทรร้อนใจเลยแม่แต่นิด”

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดของนายม่วง บ่าวในเรือนของหมื่นสุนทรเทวา กล่าวชื่นชมที่เกศสุรางค์ แบ่งเบี้ยให้กับบ่าวในเรือน สำนวน “ขึ้นเขาลงห้วย” หมายถึง ลำบากสมบุกสมบัน เช่น ชีวิตของฉัน ไม่ได้สะดวกสบาย ต้องขึ้นเขาลงห้วยมาตลอด อีกนัยหนึ่งหมายถึง ไป แต่ใช้ในความประชิด เช่น จะขึ้นเขาลงห้วยที่ไหนก็ไป ฉันไม่สนใจแล้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) สำนวนนี้สะท้อนให้เห็นลักษณะภูมิประเทศของประเทศไทยที่มีเขตภูเขาและที่ราบสูงอยู่ทั่วทุกภูมิภาค ทำให้คนไทยคุ้นเคยและนำมาสร้างเป็นสำนวน โดยบนภูเขาหรือทิวเขาจะมีแหล่งต้นน้ำที่เมื่อน้ำไหลลงสู่ที่ราบ บางส่วนจะกลายเป็นแอ่งน้ำลึกหรือที่เรียกว่าห้วย และบางส่วนไหลรวมกันเป็นแม่น้ำ

1.2 วัฒนธรรมเกี่ยวกับสัตว์

ตัวอย่างที่ 2

“... หากพวกปากหอยปากปูเห็นว่าแม่นายท่านยังอยู่สุขสบายดี คำครหาต่าง ๆ ก็จักเลื่อนไปด้วยหนา”

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดของนางผิน บ่าวคนสนิทของเกศสุรางค์ ที่กล่าวแนะนำให้เกศสุรางค์ ทำตัวปกติ เพื่อไม่ให้ถูกคนอื่น ๆ นินทา สำนวน “ปากหอยปากปู” หมายความว่า “ชอบนินทาเล็กนินทาน้อย” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ปากหอยปากปู จึงหมายถึง คนที่ชอบนินทาว່าร้าย กล่าวหาผู้อื่นด้วยความสนุกปาก ขุนวิจิตรมาตรา (อ้างถึงใน Clark-Kent, 2559) อธิบายว่า ความหมายเดิมของสำนวน “ปากหอยปากปู” นั้น หมายความว่าถึงมีปากแต่ก็พูดอะไรไม่ได้ ไม่มีปากไม่มีเสียง มีปากเสียเปล่าแต่ไม่สามารถพูดหรือแก้ต่างให้ตัวเองได้ เปรียบเหมือนหอยกับปูที่มีปากแต่พูดไม่ได้ สำนวนนี้ในความหมายเดิมมีปรากฏในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง เช่น นิราศเมืองเพชร ของสุนทรภู่ มีว่า “...เหมือนก็รู้อยู่ในเล่ห์เสนาหา แต่หากว่าพูดยากเป็นปากหอย เปรียบเหมือนคนจนทุนทั้งบุญน้อย จะกล่าวถ้อยออกไม่ได้ตั้งใจนึก” พระอภัยมณี ของสุนทรภู่ มีว่า “...พี่สุวรรณมาสินี่ชี้หิ้ง สักหนอยหนึ่งก็จะนำมาทำเชิญ แต่พวกเราเนี่ยวิสัยเขาใจเย็น พูดไม่เป็นปากก็ห้อยดังหอยปู” นับเป็นตัวอย่างของการกลายความหมายของสำนวนในภาษาไทย แต่บางทีว่าสำนวนนี้ใช้กระทบกระเทียบเปรียบเปรยว่า เรื่องที่ตนไม่น่าจะพูดได้เต็มปากเพราะไม่รู้จริงแต่ก็อยากจะทำ พูด ขอให้งูบจับซุบซิบก็ยังดีเหมือนหอยปู ทั้งที่ไม่มีปากมีเสียงแต่ก็อยากมีส่วนร่วม

ตัวอย่างที่ 3

“มีทั้งตลาดบกตลาดน้ำเยอะแยะมากมาย ล้วนนำไปดูด้วยตัวเองทั้งสิ้น เพียงแค่คิดก็เหมือนกระดี่ได้น้ำ อยากไปมันเสียทุกตลาด”

จากบทบรรยาย สำนวน “กระดี่ได้น้ำ” ใช้เปรียบเทียบคนที่แสดงอาการตืออกดีใจตื่นเต้นจนตัวสั่น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) สมโภชน์ อัครคหวิวัฒน์ (2547) อธิบายธรรมชาติของปลาไว้ว่า ปลาชอบขอบน้ำใหม่โดยเฉพาะน้ำฝน เมื่อฝนเริ่มตก ปลา ก็จะผุดหัวโผล่ออกมารับน้ำฝน โดยเฉพาะปลากระดี่ ซึ่งมีพฤติกรรมชอบอยู่รวมกันเป็นฝูง แม้จะเป็นปลาที่มีอวัยวะช่วยหายใจและสามารถดำรงชีพอยู่

ในน้ำที่ออกซิเจนต่ำได้แต่อวัยวะส่วนนี้ยังพัฒนาให้มีประสิทธิภาพสู้ปลาชนิดอื่นไม่ได้ เราจึงจะเห็นปลากระดี่ลอยตัวขึ้นมาสู่อากาศบนผิวน้ำเสมอ โดยเฉพาะเวลาฝนตก ปลากระดี่ผุดโผล่หัวออกมารับน้ำฝนมากกว่าปลาชนิดอื่น ๆ จึงนำมาใช้เปรียบเทียบเปรยเป็นสำนวน หมายถึงคนที่ตอกดีใจจนระงับอาการไม่ได้จนแสดงอาการออกมาให้ผู้อื่นเห็นอย่างออกหน้าออกตา

2. วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture)

วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้า อาหาร ยานพาหนะ จากการศึกษาพบการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาสที่สะท้อนวัฒนธรรมทางวัตถุ 2 ประเภท ดังนี้

2.1 วัฒนธรรมเกี่ยวกับเครื่องใช้

ตัวอย่างที่ 4

“ทองคำพู่ทองดีปู่ทองด้วง ที่จะเป็นรัชกาลที่หนึ่ง!” เกศสุรางค์พิมพ์ไอลำดับจนแทบล้มหายใจ ใครจะไปนึกว่าจะเจอจุดได้ตัวต่อถึงขนาดนี้

สำนวน “จุดได้ตำตอ” หมายถึง พุดหรือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งบังเอิญไปโดนเอาเจ้าตัวหรือผู้ที่เป็นเจ้าของเรื่องนั้นเข้า โดยผู้พุดหรือผู้ทำไม่รู้ตัว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ได้ คือ เชื้อเพลิงที่คนไทยสมัยโบราณใช้สำหรับจุดให้สว่าง ทำด้วยไม้ฝุ่คูกุน้ำมันยางหรือชัน ห่อด้วยเปลือกเสม็ดหรือเตยป่า เป็นต้น ทำเป็นเล่มยาว ๆ ไข่ตอกมัดเป็นเปลาะ ๆ หรือใส่กระบอก ถ้ามัดตอนปลายด้านหนึ่งเป็นหาง เรียกว่า ไข่หาง เรียกส่วนเนื้อของไข่ที่แบ่งเอามาใช้เป็นเชื้อไฟหรือส่วนของไข่ที่จุดและเขี่ยให้ร่วงหล่นลงมาเป็นไข่ได้ เมื่อนำมาใช้ประกอบสร้างเป็นสำนวนเกี่ยวกับการพุดจึงหมายถึงการพุดกล่าวขวัญในทางร้าย หรือนินทาคนอื่นแล้วเจ้าตัวได้ยินหรือรับรู้ด้วย เปรียบเหมือนจุดได้เพื่อไข่นายสองทางแต่ก็บังเอิญไปชนกับตอจนไฟดับ

ตัวอย่างที่ 5

“แลหากผู้ใดถาม ก็อย่าได้บอกว่ามีระดูหนาเจ้าคะ ให้บอกว่าขี่ม้าอยู่จึงออกไปข้างนอกมิได้”

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดแนะนำของนางผิน บ่าวคนสนิทของเกศสุรางค์ที่ไม่ให้ออกจากบ้านขณะมีประจำเดือน ศิริัญญา สุจินตวงษ์ (2554) อธิบายความหมายของ ผ้าขี่ม้า ไว้ว่า คนโบราณเรียกผ้าอนามัยว่า “ผ้าขี่ม้า” ตามการใช้งานที่ต้องใส่เหมือนกับการขี่ม้า และเรียกช่วงเป็นประจำเดือนนี้ว่า “ถึงผ้า” บ้างก็ใช้กาบมะพร้าวหุบ หรือนุ่นหรือกลบมาสอดใส่ในเนื้อผ้าและเย็บให้เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า โดยจะมีเชือกกล้วยผูกระหว่างหัวท้ายก่อนนำมาผูกติดเอว เมื่อจะใช้งานก็จะวางสอดใต้ขาก่อนนุ่งโจงกระเบน หรือใช้เศษผ้ายาว ๆ ผูกกับเอวเอาไว้ เมื่อมีเวลาวางคร่าวใด สาว ๆ ก็ต้องเตรียมผ้าขี่ม้าไว้ใช้ในแต่ละเดือน ถ้าสาวคนไหนทำผ้าขี่ม้าไม่เรียบร้อย ก็จะทำให้โจงกระเบนหย่อนลงมาดูแล้วไม่สวย ยิ่งเป็นสาว ๆ ชาววังด้วยแล้วจะยิ่งเน้นความประณีตเรียบร้อยในการทำผ้าขี่ม้าเป็นพิเศษ โดยนำผ้ามาซ้อนทับกันแล้วเย็บเก็บไว้ใช้งาน

2.2 วัฒนธรรมเกี่ยวกับยานพาหนะ

ตัวอย่างที่ 6

“รุ่งเช้าเศษสุรางค์ต้องมาเป็นหัวเรือใหญ่ในการใส่บาตรโดยมีนางปริกเป็น ผู้ช่วยและดูแลบ้านเรือนชะรอยจะมีตำแหน่งคล้าย ๆ คุณแม่บ้านในสมัยของเธอ”

จากบทบรรยาย “หัวเรือใหญ่” เป็นสำนวนที่เกี่ยวกับยานพาหนะคือเรือ และวิธีปฏิบัติในการเดินเรือที่ยึดถือมาแต่โบราณว่าจะต้องให้เรือเล็กหกลึกหรือให้ทางแก่เรือใหญ่ เพราะเรือใหญ่กินพื้นที่มาก กินน้ำลึกและหลบลำบากกว่า หากเกิดชนกันขึ้นเรือเล็กจะเป็นอันตราย จึงดูเหมือนเรือใหญ่ไปทางไหนเรือเล็กก็ต้องหลีกทางให้หรือหลบทางให้ เมื่อใช้เป็นสำนวน เดิมหมายถึง คนที่ชอบออกหน้าทะเลาะแทน คนอื่นในเรื่องที่มีใช้กองการอะไรของตน แต่ปัจจุบันใช้หมายถึง ผู้ที่รับผิดชอบจัดงานใหญ่ ๆ ซึ่งมีผู้ร่วมงานเป็นจำนวนมาก เช่น งานใหญ่อย่างนี้ ต้องหาคนเก่ง ๆ มาเป็นหัวเรือใหญ่ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551)

ตัวอย่างที่ 7

“เคยละเล่นโล้สำเภาฤไม่” เสียงท่อมหวานถามแผ่วเบา ดวงตาเป็นประกายแวววามในความมืด ที่มีเพียงเสียงตะเกียง เกศสุรางค์เริ่มกระพริบตาปริบ ๆ เข้าหอยูดี ๆ ไยคุณพี่กลับมาถามเรื่องละเล่นสำเภากระไรกัน

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดของหมื่นสุนทรเทวาขณะเกี่ยวพาราสีเกศสุรางค์ “สำเภา” คือ ชื่อเรือเดินทะเลชนิดหนึ่งแบบจีน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วน “โล้สำเภา” เป็นสำนวนที่ปรากฏใช้ในวรรณคดีไทย เพื่อกล่าวถึงบทอัศจรรย์หรือบทสังวาส บัณฑิต สุพรรณยศ (2562) ให้ความเห็นไว้ในบทความวิจัยเรื่อง “เพลงพื้นบ้านภาคกลาง : ศิลปะการสอนเพศศึกษาแบบชาวบ้านไทย” เกี่ยวกับแนวความคิดการเปรียบอวัยวะเพศชายหญิงเป็นสิ่งต่าง ๆ ว่า “การเปรียบเรื่องเกี่ยวกับเพศนั้น สิ่งที่แสดงความเป็นเพศหญิงมักเป็นสิ่งที่อยู่กับที่ เช่น ทำน้ำ ถ้ำ และสิ่งที่แสดงความเป็นชายนั้นมักเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหว หรือเคลื่อนที่ เช่น เรือ แมลง” ในบริบทของนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาสก็เช่นเดียวกัน คือเป็นการเปรียบเทียบท่าทางตัวละครชายขณะร่วมรักกับลักษณะอาการของการโล้เชือกบนเรือสำเภาที่ต้องมีการโยกตัวไปมา เพื่อดึงเชือกซึ่งผ้าใบเรือให้รับกับกระแสลม

3. วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture)

วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture) หมายถึง โครงสร้างทางสังคม ประเพณี แบบแผนจารีตต่าง ๆ รวมไปถึงกฎหมาย จากการศึกษาพบการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาสที่สะท้อนวัฒนธรรมทางสังคม 3 ประเภท ดังนี้

3.1 วัฒนธรรมเกี่ยวกับธรรมเนียมปฏิบัติ

ตัวอย่างที่ 8

“ถ้างานแตงนั้นเกิดขึ้นก่อนที่เธอจะหาทางออกจากร่างนี้ได้ ก็เท่ากับว่าเธอซุบมือเปิบเอาสามีของการเกิดมาเป็นของตัวเอง แล้วหากผูกพันกันทางกายทางใจก็คงไม่ต้องพูดถึง”

จากบทบรรยาย สำนวน “ซุบมือเปิบ” เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมปฏิบัติในการรับประทานอาหารของคนไทยสมัยก่อนที่จะรับประทานอาหารด้วยมือหรือ “เปิบข้าว” เป็นการใช้ปลายนิ้วขยุ้มข้าวใส่ปากตนเอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) โดยก่อนจะลงมือรับประทานอาหารก็จะเอามือลองซุบน้ำ เพื่อล้างมือให้

สะอาด และไม่ให้ข้าวติดมือ ส่วนวน “ซุบมือเปิบ” จึงเป็นความเปรียบที่หมายถึง คนที่ฉวยประโยชน์จากคนอื่นโดยไม่ลงทุนลงแรง หรือคนที่ไม่ช่วยทำแต่พอถึงเวลาก็คอยมารับประทาน

ตัวอย่างที่ 9

“หากดีแต่ตกแต่งตนเองด้วยเครื่องถนิมพิมพาภรณ์และประทีนเครื่องหอม *ซม้อยซม้าย* ชายตานั่งหน้าชาวคูนาราคาญยิ่งนัก”

จากบทบรรยาย “ซม้อยซม้ายชายตา” เป็นลักษณะอาการที่ประกอบด้วย 3 คำ ได้แก่ “ซม้อย” หมายถึง ซ้อนตาชำเลื่องดูเพื่อเรียกร้องให้สนใจ “ซม้าย” หมายถึง ชายหางตาด้วยความสนใจ และ “ชายตา” หมายถึง ชำเลื่อง ดูทางหางตา ซม้อยซม้ายชายตาจึงเป็นกลุ่มคำที่เกี่ยวข้องกับธรรมเนียมปฏิบัติของผู้หญิง ไว้ใช้ตำหนิกริยาเรียกร้องความสนใจจนเกินงาม ไม่สมกับเป็นกุลสตรีที่ต้องมีมารยาทเรียบร้อย สारรวม ไม่ประเจิดประเจ้อ

3.2 วัฒนธรรมเกี่ยวกับประเพณี

ตัวอย่างที่ 10

“ด้วยการสังเสีของผู้ใหญ่ที่ล่วงลับด้วยการคาดหวังที่จะเป็นทองแผ่นเดียวกัน”

จากบทบรรยาย ส่วนวน “ทองแผ่นเดียวกัน” คือ เกี่ยวดองกันโดยการแต่งงาน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) หมายถึงการที่ชายและหญิงแต่งงานกัน ทำให้ครอบครัวสองครอบครัวมีความแน่นแฟ้นผูกพันกัน ที่มาของส่วนวนนี้มาจากการเปรียบเปรยถึงทองคำสองก้อน ที่นำมาหลอมรวมกันแล้ว ก็จะรวมเป็นเนื้อเดียวกัน ส่วนวนทองแผ่นเดียวกัน ไม่ได้ใช้เฉพาะประเพณีการขอหญิงสาวแต่งงานเท่านั้น ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม) ได้กล่าวถึงส่วนวนนี้ในพระราชสาส์นขอช้างเผือกที่สมเด็จพระเจ้าหงสาวดีมีถึงสมเด็จพระมหาจักรพรรดิด้วย ดังนี้

“...พระอนุชาท่านประสงค์จะขอช้างเผือกพลาย 2 ช้างมาไว้เป็นศรีในกรุงหงสาวดี ให้สมเด็จพระเชษฐาเราเห็นแก่ทางพระราชไมตรีอนุชาท่านเกิด กรุงหงสาวดีกับพระมหานครศรีอยุธยาจะได้เป็นราชสัมพันธ์มิตรสนิทสนมเนหา เป็นมหาพสุธาทองแผ่นเดียวกันไปจนตราบเท่ากัลปาวสาน” (พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพัน จันทนุมาศ, 2479)

เห็นได้ว่าส่วนวนทองแผ่นเดียวกัน ในที่นี้หมายถึง มีไมตรีต่อกัน หรือในจดหมายเหตุเรื่องทูตไทยไปประเทศอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2400 หม่อมราโชทัย (ม.ร.ว.กระต่าย อิศรางกูร) ได้กล่าวถึงการจารึกพระราชสาส์นลงในพระสุพรรณบัฏหรือแผ่นทอง แสดงให้เห็นว่า ส่วนวน ทองแผ่นเดียวกัน เคยใช้แสดงไมตรีระหว่างเมืองหรือระหว่างประเทศ แต่ปัจจุบันกลายเป็นการแสดงการเกี่ยวดองระหว่างครอบครัววงศ์ตระกูล

ตัวอย่างที่ 11

“สินสอดที่เคยใช้ในการสู่ขอหมั้นหมายคราวที่แล้วถูกเอามาตั้งนับต่อหน้าตามประเพณีพร้อมเพิ่มเงินอีก 100 ชั่ง หรือ 8,000 บาท หญิงสาวถึงกับคิดในใจถึงคำว่า “สาวน้อยร้อยชั่ง” คงมีที่มาจากการถูกสู่ขอในสมัยโบราณนี่เอง”

จากบทบรรยาย ส่วนวน “สาวน้อยร้อยชั่ง” หมายถึง หญิงที่มีค่าตัวสูง มีคุณสมบัติและรูปสมบัติเป็นที่ยกย่อง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนวนนี้เกี่ยวข้องกับประเพณีการแต่งงาน โดยได้มี

การบันทึกไว้ว่างานแต่งของชนชั้นสูงสยาม เจ้าบ่าวต้องมีการวางเงิน 100 ชั่ง ตามประเพณีซึ่งเทียบเท่ากับ 15,000 ลี ซึ่งเป็นหน่วยเงินฝรั่งเศสในสมัยนั้น (จดหมายเหตุลาลูแบร์, อ้างถึงใน รอมแพง, 2561) ล้อม เฟิงแก้ว (2548) อธิบายคำว่า “แม่ร้อยชั่ง” ไว้ว่า สมัยก่อนเมื่อพูดถึงสาวที่พ่อแม่ทะนุถนอมและเอาใจใส่เลี้ยงดูอย่างดี นิยมเรียกกันว่า “แม่ร้อยชั่ง” ซึ่งใครได้ยินก็หูผึ่ง เพราะเงิน 100 ชั่งในสมัยก่อนนั้น ค่าสูงจนธรรมดาอยากจะได้พบเห็น ตอนต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีรายได้จากการค้าขายมาก ราคาทองจึงขึ้นไปเป็นบาทละ 12 บาท ฟีนางทั้งหกจึงประเทียดน้องรจนว่าเป็น “เมียเจ้ารูปทองสิบสองบาท” ดังปรากฏในพระราชนิพนธ์เรื่องสังข์ทองนั้น เงิน 100 ชั่ง หรือ 8,000 บาท จึงสามารถซื้อทองได้มากโข เหตุที่นำจำนวนเงิน 100 ชั่งมาเรียกสาวที่พ่อแม่ทะนุถนอมเลี้ยงดูอย่างดี และต่อมาก็ได้ใช้ในลักษณะประเทียดนั้น มีที่มาจากประเพณีในราชสำนักแต่ก่อน คือเมื่อเจ้าจอมคนได้รับราชการจนมีครรภ์ก็จะพระราชทานเงิน 100 ชั่งเป็นค่าเลี้ยงท้อง คำว่า “แม่ร้อยชั่ง” จึงหมายถึงลูกหลวง ซึ่งได้รับทำนุบำรุงอย่างดีมาตั้งแต่อยู่ในครรภ์ เมื่อมาใช้เป็นสำนวนจึงหมายถึงว่า เกิดมาดี ได้รับการเอาใจใส่ดูแลมาโดยตลอด

3.3 วัฒนธรรมเกี่ยวกับการแสดง การละเล่น ดนตรี

ตัวอย่างที่ 12

“แม่คุณหญิงจำปาฟังแล้วจะลึงโลดใจนัก แต่ก็อดไม่ได้ที่จะทักท้วง”

จากบทบรรยายสำนวน “ลึงโลด” หมายถึง กระโดดโลดเต้นด้วยความตื่นเต้นดีใจ เช่น เขาแสดงความดีใจดีใจจนลึงโลด เด็กลึงโลดเมื่อเห็นขนม พอยิงประตูฟุตบอลได้เขาก็ลึงโลด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) นอกจากนี้ยังเป็นชื่อเพลงไทยทำนองหนึ่งชื่อว่า เพลงลึงโลด เป็นเพลงละครประเภทหนึ่ง ใช้ขับร้องและบรรเลงในการแสดงโขน ละคร และมหรสพต่าง ๆ ใช้แสดงอารมณ์โกรธ

ตัวอย่างที่ 13

“ย่อมเหน้อยแลหนา เห็นออเจ้าเด่นแรงเด่นกาอยู่ไม่หยุดแลตะโกนเสียงลั่นออกเสียงนั้นไม่คอบแห่งก็คงผิดไป”

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดของหมื่นสุนทรเทวา ที่พูดกับเกศสุรางค์ขณะไปเชียร์แข่งเรือ สำนวน “เด่นแรงเด่นกา” หมายถึง แสดงอาการดีใจหรือสนุกสนานด้วยการกระโดดโลดเต้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในภาษาไทยถิ่นมีคำว่า กา หรือ ก่า แปลว่า เต้น ดังนั้น เต้นกา จึงเป็นคำซ้อน แปลว่า เต้นเต้น คำว่า กา ทำให้นึกถึง กาที่เป็นชื่อนก ต่อมาจึงเติมคำ เต้นแรง เข้าคู่เสริมเป็นคำสร้อย กลายเป็นคำว่า เต้นแรงเด่นกา ไม่ใช่เด่นเหมือนแรงเหมือนกา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2551)

4. สะท้อนวัฒนธรรมทางศาสนา

วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious culture) หมายถึง หลักธรรม คำสอน ความเชื่อซึ่งมีความแตกต่างกันไปในแต่ละศาสนา เช่น หลักธรรมคำสอนในศาสนาพุทธ มีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดแต่ในศาสนาคริสต์ไม่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนี้ เป็นต้น จากการวิเคราะห์พบการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาสที่สะท้อนวัฒนธรรมทางศาสนา 2 ประเภท ดังนี้

4.1 วัฒนธรรมเกี่ยวกับหลักธรรมในพุทธศาสนา

ตัวอย่างที่ 14

“ญาติห่าง ๆ ทางบิดาที่เป็นกำพร้ามาขอพึ่งใบบุญ ...”

จากบทบรรยาย “ใบบุญ” หมายถึง อำนาจหรือบุญบารมีของผู้อื่นที่ช่วยปกป้องคุ้มครอง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) การพึ่งใบบุญจึงหมายถึง มาอาศัยขอพึ่งพาอำนาจหรือบุญบารมีของผู้อื่น ตามหลักพุทธศาสนาเชื่อว่า การทำบุญหรือการทำความดี จะส่งเสริมให้แคล้วคลาดปลอดภัยและมีความสุข ผู้ที่มีอำนาจบารมีและความเจริญรุ่งเรืองคือผู้มีบุญ

ตัวอย่างที่ 15

“เกศสุรางค์ลอบเบ้าหน้าให้ เรียกพี่หรือคุณพี่นะหรือรอชาติหน้าตอนบ่ายแก่ ๆ เกอะ เธอคงเรียกไม่ลง”

จากตัวอย่างเป็นบทบรรยายความคิดของเกศสุรางค์ สำนวน “ชาติหน้าตอนบ่าย ๆ” แปลว่า ไม่มีทางเป็นไปได้ หรือหมายถึงเวลาในอนาคตที่ไม่มีวันมาถึง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เป็นสำนวนที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อทางพุทธศาสนาเรื่องชาติภพ และการเวียนว่ายตายเกิด

4.2 วัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อหรือหลักธรรมในศาสนาอื่น

ตัวอย่างที่ 16

“เห็นจับลูกข้าใส่กระดิ่ง กล่าว่าสามวันลูกผี สี่วันลูกคนกระไรกันก็มีรู้ ลูกข้ากับคุณพี่ซัด ๆ จะให้ไปเป็นลูกผู้ใด”

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดของเกศสุรางค์พูดกับบ่าวในขณะที่กำลังเลี้ยงลูก หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล ทรงพระนิพนธ์ เรื่อง “ทำขวัญ 3 วัน” ไว้ในหนังสือพิธีของทุกคน (พูนพิศมัย, 2504) ว่าการทำขวัญ 3 วันเป็นประเพณีที่เชื่อถือกันมาแต่เดิม ในสมัยที่เชื่อผี เชื่อกันว่ามนุษย์ที่เกิดมานี้ ผีเป็นผู้ปั้นรูปร่างลักษณะ แล้วคอยดักจับวิญญาณใส่ให้มีชีวิต ก่อนส่งเข้าครรภ์มารดาด้วยเหตุนี้ จึงเชื่อกันว่า ผีเป็นเจ้าของลูกมาก่อน ฉะนั้น เมื่อถึงวันเกิดจึงเอาเด็กใส่กระดิ่งแกว่ง ถามว่า “3 วันลูกผี 4 วันลูกคน ลูกของใครมาเอาไปเน้อ” แล้วก็จัดให้มีหญิงแก่คนหนึ่งเอาเปี้ย (ในสมัยนั้นใช้เปี้ยแทนสตางค์) เข้ามาเป็นผู้รับซื้อ “ฉันรับซื้อเป็นลูกของฉันเอง” ผู้รับซื้อจึงมีชื่อว่า “แม่ซื้อ” คือ คนที่รับซื้อเด็กนั้นมาจากผีแล้ว ภายหลังเข้าใจปะปนกันไปว่า แม่ซื้อคือ ผีเองเมื่อยกกระดิ่งเด็ก ขึ้นวางบนเตียงเรียบบร้อย ก็จุดเทียนขนาด 1 ฟุต ปักในเชิงเทียน วางในขันน้ำพานรอง (ขันไฟลูก) ตั้งไว้ทางหัวนอนเด็ก คอยจุดไฟไว้ให้เทียนครบ 1 เดือน เทียนนี้เรียกว่า เทียนกะละเม็ด เป็นสิ่งแสดงว่า เราได้ประเพณีนี้มาจากศาสนาพราหมณ์ คือพระคัมภีร์เก่าของพุทธศาสนา การบูชาเพลิงก็ด้วยถือว่า ไฟเป็นสิ่งที่ให้ความสว่าง ความอบอุ่น เป็นเครื่องแผดเผาเชื้อโรคทั้งหลาย และเป็นเครื่องหุงต้มอาหาร อันเป็นสิ่งที่ยังชีวิตมนุษย์ให้มีอยู่ ด้วยเหตุนี้ มนุษย์ทุกคนจึงต้องมีไฟคนละดวงเป็นสิ่งสำคัญประจำชีพ ไปจนตลอดอายุกล่าวคือ จุดประจำมอบให้แต่วันเกิด เป็นต้นมา เมื่อถึงวันตาย จึงนำมาจุดอีกและใช้ไฟประจำชีพดวงนี้ เป็นเพลิงจุดเผาศพ อันเป็นที่สุดแห่งสังขารไฟนี้ถือกันว่า ต้องจุดด้วยแว่นขยาย ส่องรับจากดวงอาทิตย์ จึงจะเป็นไฟจากฟ้า ในระหว่าง 3 วันนี้ เป็นอันว่าเด็กอยู่ในเขตอันตราย เพราะการรักษาพาใจในครั้งกระนั้น ยากที่พาให้เด็กรอดได้ จึงนับว่าอยู่ในเขตของลูกผี

ไม่แน่ว่าผีจะให้ไว้หรือไม่ครั้ง 3 วันก็เป็นอันพ้นเขต เข้าเขตคำว่า “4 วันลูกคน” จึงทำพิธีรับรองมิ่งขวัญ ว่าเป็นลูกมนุษย์แล้ว

ตัวอย่างที่ 17

“นี่คงเป็นพระประสงค์ของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ หากข้ากับเขาร่วมมือกันจะต้องมีผู้ที่เข้ารีตมาอยู่ใน อ้อมกอดแห่งพระเจ้ามากขึ้นเป็นแน่...”

ตัวอย่างนี้เป็นคำพูดของนางมะลิที่พูดกับเกศสุรางค์ เรื่องความคิดของคนในสมัยนั้น “เข้ารีต” หมายถึง เปลี่ยนไปถือศาสนาอื่น หรือใช้เรียกผู้เปลี่ยนไปถือคริสต์ศาสนาส่วนใหญ่เป็นนิกาย โรมันคาทอลิกว่า ผู้เข้ารีต หรือเปลี่ยนไปเป็น คริสเตียน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) คำว่า “เข้ารีต” นี้มีใช้มาอย่างน้อยตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยอยุธยา นั้นมีชาวยุโรปได้เดินทางมายังกรุงศรีอยุธยาเพื่อเผยแผ่ศาสนา ทำการค้า และวัตถุประสงค์แฝงคือการล่า อาณานิคม ส่วนคำว่า “นอกรีต” มีที่มาจากคนฝรั่งเศส ซึ่งมุ่งมั่นจะเกลี้ยกล่อมให้สมเด็จพระนารายณ์ นับถือศาสนาคริสต์ให้ได้ และจะใช้สยามเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่ศาสนาในภูมิภาคนี้ พระเจ้าหลุยส์ ที่ 14 ได้ส่งพระราชสาส์นและเอกอัครราชทูตชื่อ เซวาเลียร์ เดอ โชมองต์ พร้อมกับคณะบาทหลวงเพื่อ เกลี้ยกล่อมสมเด็จพระนารายณ์ให้เข้ารีต และวาดหวังไว้ว่าคณะบาทหลวงที่เดินทางมานี้จะทำหน้าที่ โปรตีสต์ให้แก่พระองค์เมื่อเข้ารีตแล้วด้วย พระองค์ทรงตอบพระราชสาส์นพระราชสาส์นพระเจ้าหลุยส์ ที่ 14 แบบบัวไม่ช้ำน้ำไม่ขุ่น โดยทรงขอบพระทัยพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ที่ทรงชักชวน แต่กล่าวว่า ถ้าพระเจ้ามีพระประสงค์ให้คนทั้งโลกนับถือศาสนาคริสต์ก็คงจะทำแล้ว และหากเมื่อไรคนสยามทั้งหมด ถือศาสนาคริสต์ พระองค์ก็จะเข้ารีตถือคริสต์ด้วย อีกทั้งมีรับสั่งกับคอนสแตนติน ฟอลคอน ว่าได้ทรง นับถือศาสนาพุทธอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง 2,229 ปีแล้ว เพราะฉะนั้นที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนา เสีย นั้น เป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้ (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16, 2507)

5. วัฒนธรรมทางภาษา

วัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic culture) หมายถึง การใช้ภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ตามแต่ละ พื้นที่นั้น เช่น แต่ละภาษาก็มีการใช้ภาษาภาพพจน์ และสำนวนที่มีความหมายแตกต่างกัน อ้างถึงและ เปรียบเทียบกับสิ่งที่แตกต่างกัน รวมไปถึงวิธีการสร้างคำใหม่รูปแบบต่าง ๆ เช่น คำสแลง คำทับศัพท์ จากการวิเคราะห์พบการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาสที่สะท้อนวัฒนธรรมทางภาษา 3 ประเภท ดังนี้

5.1 การใช้ภาพพจน์

ตัวอย่างที่ 18

“หากคำชมกลายเป็นสายตาที่ป่นไปด้วยความขำขันระคนสมเพชจนเธอต้องสร้าง *กำแพง* ให้กับตัวเองว่าตนนั้นเข้มแข็งและไม่แคร์สายตาหรือคำพูดของใคร”

จากบทบรรยายความคิดของเกศสุรางค์ต่ออุปนิสัยของตนเอง “กำแพง” เป็นคำอุปมาอุปไมย เปรียบเป็นสิ่งขัดขวางให้ตนเองเข้มแข็ง

5.2 การใช้สำนวน

ตัวอย่างที่ 19

"ตายแล้ว อีตาบ่า! นี่มาว่าฉันให้ทำผู้ชายหรือ บ้าจริง! คุณดีด้วยหนอยเดียวลูบหลังแล้วมาตบหัวกันซัด ๆ"

จากตัวอย่างเป็นบทบรรยายความคิดของเกศสุรางค์ ลูบหลังแล้วมาตบหัว ดัดแปลงมาจากสำนวน ตบหัวลูบหลัง หมายถึง ทำหรือพูดให้กระทบกระเทือนใจในตอนแรกแล้วกลับทำหรือพูดเป็นการปลอบใจในตอนหลัง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

5.3 การสร้างคำ

ตัวอย่างที่ 20

"อ้าว...ได้ของก็ไปเลยหรือ ไม่โรแมนติกเลยตาขุนนี่ น่าจะจูบหมอนให้เราเห็นต่อหน้าสักทีแล้วส่งสายตาดูบ้าง ๆ สักหนอย ไม่ได้ตั้งใจเลย"

จากตัวอย่างเป็นฉากที่เกศสุรางค์ให้หมอนเป็นของขวัญเมื่อขุนศรีวิสารวาจาเดินทางไปฝรั่งเศสกับคณะทูต บทพูดของเกศสุรางค์ที่ว่า "ไม่โรแมนติกเลยตาขุนนี่" คำว่า โรแมนติก ซึ่งพบว่าเป็นคำทับศัพท์ ในภาษาไทยสามารถใช้คำว่า "อ่อนหวาน ชวนพ้อฝัน" แทนได้

ตัวอย่างที่ 21

"หรือว่าเธอจะต้องสวมชีวิตเป็นการกระตุ้นขั้นจนถึง...ว้าย แต่คิดก็ *สยิวกั้ว* เต็มที"

จากบทบรรยายความคิดของเกศสุรางค์ คำว่า "สยิวกั้ว" เป็นคำที่แสดงออกถึงความรู้สึกเสียวซ่า ชวนลุ่ม ล้วนใหญ่ใช้ในบริบทเกี่ยวกับเรื่องเพศ การแสดงออกถึงความรัก หรือบทอศัจรรย์มีที่มาจากคำเต็มท้ายคำว่า สยิว ซึ่ง สยิว หมายถึง รู้สึกเย็นเยือก, รู้สึกเสียวซ่า, รู้สึกวาบวาม เช่น สยิวกาย สยิวใจ. (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ซึ่งเมื่อพิจารณาจากรูปคำ จะพบว่าคำดังกล่าวจัดอยู่ในประเภทคำสแลง

อภิปรายผล

ผลการศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายบุพเพสันนิวาส คณะผู้วิจัยพบว่าการใช้ภาษาสะท้อนมุมมองทางวัฒนธรรมสอดคล้องกับการแบ่งประเภทของ Nida ได้แก่ วัฒนธรรมทางนิเวศ (Ecology) วัฒนธรรมทางวัตถุ (Material culture) วัฒนธรรมทางสังคม (Social culture) วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious culture) และวัฒนธรรมทางภาษา (Linguistic culture)

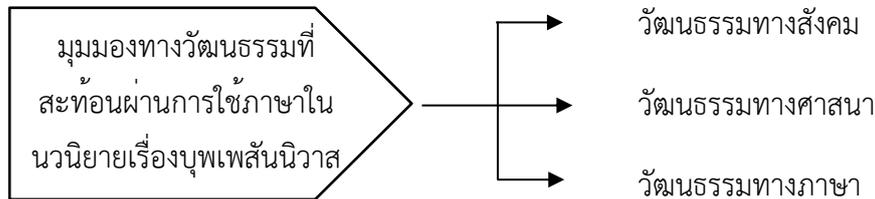
จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมไทยอย่างชัดเจน มุมมองทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นในนวนิยายเรื่อง บุพเพสันนิวาส คือ วัฒนธรรมทางสังคม เช่น โครงสร้างทางสังคม ชนชั้นวรรณะทางสังคม ที่ให้ความสำคัญกับสถานภาพชายหญิงแตกต่างกัน ให้ความสำคัญกับเพศชายมากกว่าเพศหญิง การให้ความสำคัญกับลำดับความอาวุโส วิถีความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยอยุธยาที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำ และจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งสอดคล้องกับ เทวากร คำสัตย์ (2563) ที่กล่าวว่า ภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมของนวนิยายบุพเพสันนิวาส จะปรากฏด้านวิถีปฏิบัติของคนไทยโบราณ กล่าวคือ พบมารยาทในการเคารพผู้อาวุโส

มีความเป็นอยู่ด้วยการเดินทางทางเรือ เป็นต้น รองลงมาคือ วัฒนธรรมทางศาสนา เช่น ความเชื่อในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความเชื่อเรื่องภูตผีปิศาจ การเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ และเวทมนต์คาถา ทั้งนี้ อาจเพราะนวนิยายบุพเพสันนิวาส เป็นเรื่องราวข้ามภพระหว่างอยุธยากับปัจจุบัน โดยมีการเล่าเรื่องส่วนใหญ่อยู่ในสมัยอยุธยา จึงสอดแทรกวิถีชีวิต คติความเชื่อในสมัยอยุธยาผสมผสานกับความเชื่อในปัจจุบันที่แตกต่างออกไป โดยมีเกศสุรางค์ตัวดำเนินเรื่องหลักเป็นตัวแทนของคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ เทวากร คำสัตย์ (2563) เช่นกัน ที่สรุปผลการวิจัยว่าพบภาพสะท้อนในความเชื่อตามหลักพระพุทธศาสนา และความเชื่อที่ไม่ใช่หลักพระพุทธศาสนา กล่าวคือ มีการทำบุญ กรวดน้ำ ทำทาน เชื่อเรื่องเวทมนตร์คาถา โหราศาสตร์ และอันดับสุดท้ายคือ มุมมองทางวัฒนธรรมในการใช้ภาษา ซึ่งในปัจจุบันมีการใช้คำสแลง คำทับศัพท์ที่ต่างไปจากสมัยอยุธยา โดยที่ความแตกต่างนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเพิ่มอรรถรสในการอ่านนวนิยายบุพเพสันนิวาสได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับลักขณา รุ่งโรจน์ (2565) ที่พบวัฒนธรรมการใช้ภาษาของคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาว่า มีการใช้คำเรียกชื่อ มีการใช้คำสแลง และมีการใช้คำภาษาต่างประเทศ ตามลำดับ

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส พบองค์ความรู้ที่สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษามุมมองทางวัฒนธรรมที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส

สรุป

วัฒนธรรมและภาษามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมใช้ภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการขัดเกลา และถ่ายทอดสู่คนในสังคม นวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาสเป็นนวนิยายที่ใช้ภาษาสะท้อนมุมมองทางวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี วัฒนธรรมสำคัญที่พบว่าโดดเด่น ได้แก่ วัฒนธรรมด้านสังคม วัฒนธรรมด้านศาสนา และวัฒนธรรมการใช้ภาษา นอกจากนี้การเขียนเนื้อเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมในสมัยอยุธยาและสมัยปัจจุบัน นอกจากจะได้เรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมแล้วยังช่วยเพิ่มอรรถรสในการอ่านนวนิยายบุพเพสันนิวาสได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของภาษาในการถ่ายทอดวัฒนธรรม สามารถนำไปใช้ศึกษาวัฒนธรรมไทย การวิเคราะห์ภาษาที่สะท้อนวัฒนธรรม และเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้วิเคราะห์งานเขียนเรื่องอื่น ๆ ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวัฒนธรรมไทยเปรียบเทียบระหว่างข้อมูลจากนวนิยายและข้อมูลจากบทละครโทรทัศน์ เพื่อแสดงให้เห็นความเหมือนและแตกต่างระหว่างมุมมอง หรือวิธีการนำเสนอข้อมูล

2.2 ควรมีการศึกษาวัฒนธรรมไทยจากงานเขียนประเภทต่าง ๆ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมได้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กฤติญา กวีจารุภรณ์. (2563). *บทความการนำเสนองานวิจัยเปรียบเทียบบทละครโทรทัศน์กับการผลิตสู่การออกอากาศ กรณีศึกษา: ละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาส*. สืบค้น 27 เมษายน 2563. จาก <http://research.bkkthon.ac.th/>.

ชนกพร อังศิริวิริยะ. (2559). *ภาษากับสังคม*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ดิษยพรรณ ศรีบุญเรือง และสุทธภา อินทรศิลป์. (2562). ภาพความเป็นชายจากการสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายในนวนิยายเรื่องบุพเพสันนิวาส ของรอมแพง. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(1), 431-445.

เทวากร คำสัตย์. (2563). บุพเพสันนิวาส: ภาพสะท้อนด้านการถ่ายทอดข้อมูลทางวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, 10(1), 126-134.

บัวผัน สุพรรณยศ. (2562). เพลงพื้นบ้านภาคกลาง ศิลปะการสอนเพศศึกษาแบบชาวบ้านไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ*, 26(2), 152-200.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 16 (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 27). (2507). กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

พัน จันทนุมาศ. (2479). *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 64 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)*. พระนครกรุงศรีอยุธยา: ไสภณพิพรรฒนาการ.

พูนพิศมัย ดิศกุล, ม.จ. หลุยง. (2504). *พิธีของทุกคน*. กรุงเทพมหานคร: เขษมบรรณกิจ.

รอมแพง. (2561). *บุพเพสันนิวาส*. (พิมพ์ครั้งที่ 94). กรุงเทพมหานคร: แฮปปี้บ้านานา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). *เต๋นแร้งเต๋นกา*. สืบค้น 27 เมษายน 2563. จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=เต๋นแร้งเต๋นกา-๓-มิถุนายน>.

- ราชบัณฑิตยสภา. (2551). *หัวเรือใหญ่*. สืบค้น 27 เมษายน 2563. จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=หัวเรือใหญ่-๒-กุมภาพันธุ์>.
- ล้อม เพ็งแก้ว. (2548). *เสน่ห์เสน่ห์ล้านนาไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน.
- ลักขณา รุ่งโรจน์. (2565). กลวิธีการแสดงความคิดเห็นโต้แย้งในละครย้อนยุค เรื่อง บุพเพสันนิวาส. *วารสารศิลปศาสตร์ราชชมงคล*, 4(2), 347-359.
- วรุณญา อัจฉริยบตี. (2561). การตีความฉาก “ตลาด” ในฐานะพื้นที่จากนวนิยายอิงประวัติศาสตร์เรื่อง บุพเพสันนิวาส. ในการประชุมวิชาการบัณฑิตศึกษาระดับชาติ สรรพศาสตร์ สรรพศิลป์ ประจำปี 2561, 202-217. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์.
- ศิริญา สุจินตวงษ์. (2554). *100 เรื่องเล่าสมัยในสยาม*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์.
- ศิริพร ปัญญาเมธีกุล. (2561). *ภาษาเพื่อการสื่อสารข้ามวัฒนธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: บจก.พรินท์คอร์เนอร์.
- สมโภชน์ อัคระทวีวัฒน์. (2547). *สาระน่ารู้ปลาน้ำจืดไทย*. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา.
- สรรัตน์ จีรบวรวิสุทธิ. (2562). จินตนาการเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยา “ครั้งบ้านเมืองดี” ในละครโทรทัศน์เรื่อง “บุพเพสันนิวาส”. *วารสารนิเทศสยามปริทัศน์*, 18(24), 8-12
- สรรัตน์ จีรบวรวิสุทธิ. (2562). สุนทรียทัศน์ของผู้ชมชาวจีนที่มีต่อละครโทรทัศน์เรื่อง บุพเพสันนิวาส. *วารสารศาสตร์*, 12(3), 50-79.
- สุพัตรา สุภาพ. (2540). *สังคมวิทยา*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2532). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ดีดีบุคส์โตร.
- สุมาลี พลขุนทรัพย์. (2560). ภาษาของรอมแวงในนวนิยายข้ามภพข้ามชาติเรื่อง “บุพเพสันนิวาส”. *International Conference on Humanities & Social Sciences 2017*. 13(1), 2194-2209.
- Clark-Kent. (2559). *ปากหอยปากปู*. สืบค้น 27 เมษายน 2563. จาก <https://www.oknation.net/post/detail/634f7dac859f46d6cec923d1>.
- Hymes, D. (1964). *Language in Culture and Society*. New York: Harper&Row.